

М. Бологов

ТАНЕЦЬ «КОЗАК»: ВІД ВИНИКНЕННЯ ДО ЗАБУТТЯ. ЙОГО ВПЛИВ НА ТАНЦЮВАЛЬНЕ СЦЕНІЧНЕ УКРАЇНСЬКЕ МИСТЕЦТВО

М. Bologov

“COSSACK” DANCE: FROM THE ORIGIN TO THE OBLIVION. ITS INFLUENCE ON THE DANCE STAGE ART OF UKRAINE

Український народний танець має свій довгий і тернистий шлях формування, який налічує не одне століття. Перш ніж дійти до нас у своєму сучасному сценічному вигляді, він зазнав багато трансформацій і видозмін. Козацтво ж, у свою чергу, є одним з основоположних чинників розвитку українського танцювального мистецтва. Воно додало танцю свого яскраво вираженого характеру, оригінальності й самобутності, допомігши зробити його впізнаваним у всьому світі.

Приєднувались до запорожців люди з різних регіонів України й навіть зарубіжжя. І кожен мав у собі частку своєї культури та ідентичності. Це ж стосується й хореографічної складової. Тому не дивно, що з часом відбулось змішування й поєднання різних танцювальних традицій в один характерний танець. Так і утворився «козак». Він увібрав у себе прості танці, котрі складались або з одного руху, або з однієї фігури, беручи свою назву безпосередньо від основного руху: гопак, голубець, гайдук, тропак тощо.

Зазвичай «козак» виконувався двома чоловіками, а метою було перетанцювати один одного. Це було своєрідне веселе і жартівливе змагання з елементами імпровізації, у якому кожен виконавець міг проявити себе, застосувавши творчу фантазію, силу, вправність і професіоналізм. Тому логічно, що в цьому танці відбувався пошук нових форм та елементів, і в подальшому це привело до збагачення лексики української народної хореографії.

«Козак» нерідко виконувався під музичний супровід бандури або кобзи, маючи у своїй основі двочастинну форму — більш повільну та швидку. І саме в період Козаччини набуває популярності українська інструментальна танцювальна музика, утворюючи симбіоз народних мистецтв.

Згодом козацькі традиції виходять за межі Запорозької Січі й поширюються в спільнотах міської та сільської молоді. У цей час й починає зазнавати перших видозмін танцювальна культура козаків. Зокрема, це стосується й «козака». До танцю додається дівчина та стає в пару до хлопця, перетворюючи манеру виконання з героїчної на більш шляхетну й граційну. Таким чином з'являється побутова версія «козака», яка отримує назву «козачок».

Ліквідація Запорозької Січі вносить глобальні зміни в існування танцювальних козацьких традицій. Відтоді козаки були змушені шукати собі «нове життя» по різних містах і селах. Були й ті, хто подавався в чумаки. І саме серед чумацтва найдовше зберігся й проіснував в автентичному вигляді танець «козак». Згадують про нього етнографи у своїх працях на початку XIX ст.

Друга половина XIX ст. знаменна появою професійного українського драматичного театру, у якому танцювальному мистецтву одразу знаходиться місце. Український народний танець починає набувати виражених сценічних особливостей, а яскравий колорит, темперамент і різноплановість лексики, що було притаманно козацькій танцювальній культурі, зачаровують глядача.

З багаточисельними гастрольними концертами побував український народний танець у складі драматичного театру. З того часу він набуває широкої слави і популярності й за межами України. Тільки ось царська й радянська цензури не пропускають слова «Запорозька Січ», «козак». Так у репертуарах театральних вистав з'являються танці з назвами «гопак», «козачок», «тропак» тощо. Таким чином відбувається процес забуття «козака» та стійко закріплюються інші танцювальні назви. Звідси можна виснувати, що певними владними органами здійснювались не випадкові дії, котрі мали на меті замовчувати й не висвітлювати події, пов'язані з козацтвом.

У першій половині ХХ ст., завдяки багатьом відомим хореографам і дослідникам, динамічно розвивається сценічний український народний танець. З'являються академічні ансамблі танцю й хори, котрі у своїй творчості звертаються до козацької тематики, зберігаючи й збагачуючи українську культуру. Прикладами слугують ансамбль танцю ім. П. Вірського, хор ім. Г. Верьовки, ансамбль пісні і танцю «Гуцулія». Їм вдається вдало передавати колорит й специфіку танців козаків через різноманітні хореографічні й вокально-хореографічні композиції. Ці знані колективи й надалі продовжують представляти Україну на вітчизняній та світовій арені, зберігаючи у своїх піснях, музиці й танцях козацькі традиції.

Отже, козаки багато в чому посприяли розвитку українського сценічного танцювального мистецтва, а танець «козак» був і є його міцною основою. І саме у зв'язку з недостатністю уваги до цього танцю зараз неабияк актуально популяризувати, досліджувати й шукати нові форми його прояву.

T. Brahina, Yu. Brahina

UKRAINIAN FOLK STAGE DANCE AS A SUBJECT OF ETHNOCHOREOLOGY

T. Брагіна, Ю. Брагін

УКРАЇНСЬКИЙ НАРОДНО-СЦЕНІЧНИЙ ТАНЕЦЬ ЯК ПРЕДМЕТ ЕТНОХОРЕОЛОГІЇ

Since ancient times, Ukrainian folk dance existed as an important form of human activity, the significance of which is determined by various reasons: it can be presented as a way of socialization, entertainment, competitions, performances, ceremonial events. Folk choreography, leaving behind the incessant desire to create new movements, is able to conduct a dialogue with the past instead. While the «avant-garde» in Western stage dance was once seen as the embodiment of the «New» and considered distinct from dance forms marked by tradition, these distinctions are now contested by dance historians and artists.

Reconstructions of folk-dance phenomena are able to destabilize the distinction between artistic and academic spheres as they highlight the performative nature of «history making» and contemporary modes of inquiry in a staged setting that include lectures, texts and documentation. The past is thus a site for the present, a notion of history that is also encouraged academically by critical historiography that reflects on the narrative structures implicit in dance history. History, like the act of memory, is now seen as a process that constitutes and modifies its object while creating new models and means of commemoration. Ukrainian folk dance, as a kind of relay of the system of moral norms and cultural values of Ukrainians, plays an important role in the formation of spiritual landmarks of modern society and preserves cultural memory.